

„Obywatelski Niezbędnik Seniora”

Znajomość prawa zwłaszcza wtedy, gdy mamy podejmować jakieś ważne życiowe decyzje jest bardzo przydatna i zawsze okazuje się korzystną. Tymczasem dotarcie do aktualnych przepisów w tak szybko zmieniającej się rzeczywistości prawnej często nie jest proste. Stąd też pomysł na napisanie tego poradnika. Autorami są doradcy Biura Porad Obywatelskiego, placówki której siedziba znajduje się w Warszawie, przy ul. Gałczyńskiego 3. Biuro Porad Obywatelskich prowadzone jest przez Stowarzyszenie Centrum Informacji Społecznej CIS i jest to miejsce do którego od 1996 roku zgłaszają się licznie osoby mające różne problemy życiowe, których same nie umieją lub nie wiedzą jak je rozwiązać. Wybór opracowań powstał na podstawie analizy spraw, z którymi najczęściej osoby starsze zwracają się do doradców o pomoc. Poradnik ma na celu nie tylko poszerzenie wiedzy, ale przede wszystkim ułatwienie wyboru właściwych działań. Warto bowiem w oparciu o rzetelne informacje podejmować się rozwiązania swoich problemów.

Zachęcając do przeczytania poradnika, ale też do jego zachowania i zaglądania wtedy, gdy zastanawiamy się nad naszymi decyzjami, proszę również pamiętać o tym, że zawsze warto skonsultować się, wyjaśnić szczegółowo swój problem z doradcą, w bezpośrednim kontakcie. Porady są bezpłatne i dostępne dla wszystkich mieszkańców Warszawy i okolic.

1. Kto po nas dziedziczy?

Mężczyzną, który stanął w drzwiach mieszkania, gdzie przez wiele lat mieszkała pani Basia z panem Janem, był syn jej zmarłego przyjaciela. Pani Basia nawet nie wiedziała, że odbyła się sprawa spadkowa i to właśnie on stał się jedynym spadkobiercą całego majątku ojca. Stało się to na mocy dziedziczenia ustawowego uregulowanego w Kodeksie cywilnym.

Dziedziczenie ustawowe następuje wtedy, gdy spadkodawca nie zostawił ważnego testamentu (co to oznacza opisujemy w dalszej części) lub gdy wskazana przez spadkodawcę osoba nie może lub nie chce być spadkobiercą.

Zgodnie z przepisami spadkobiercą może być każda osoba fizyczna, która żyje w chwili otwarcia spadku (w momencie śmierci spadkodawcy).

- W pierwszej kolejności do dziedziczenia są powołani: dzieci i współmałżonek spadkodawcy. Otrzymują spadek w częściach równych, ale część przypadająca współmałżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku (jeśli do dziedziczenia powołane jest więcej niż troje dzieci, współmałżonek spadkodawcy otrzymuje $\frac{1}{4}$, a pozostała część jest równo dzielona pomiędzy dzieci).
- Jeśli współmałżonek spadkodawcy nie żyje, cały majątek w częściach równych, dziedziczą dzieci.
- Jeśli w chwili otwarcia spadku nie żyje dziecko spadkodawcy, do dziedziczenia będą powołani jego zstępni (wnuki, prawnuki itd.).
- Jeśli spadkodawca nie miał dzieci, spadek dziedziczą jego współmałżonek oraz rodzice (małżonkowi $\frac{1}{4}$ spadku, a każdemu z rodziców po $\frac{1}{4}$).

- Jeśli zmarły nie miał dzieci ani małżonka, cały spadek otrzymują rodzice po 1/2.
- Jeśli jedno z rodziców spadkodawcy nie żyje w chwili otwarcia spadku, jego majątek w częściach równych, dziedziczy rodzeństwo spadkodawcy. Udział spadkowy przypadający rodzeństwu, jeśli któreś z nich nie dożyło otwarcia spadku, przypada jego zstępnym, czyli dzieciom, wnukom itd.
- Jeżeli zmarły nie miał dzieci, rodzice nie żyją, nie ma rodzeństwa i ich dzieci, cały majątek spadkowy przypada współmałżonkowi.
- Jeżeli zmarły był samotny, rodzice nie żyją, nie miał dzieci, małżonka i rodzeństwa, spadek dziedziczą dziadkowie (o ile żyją) w częściach równych.
- Jeśli któreś z dziadków nie dożyło otwarcia spadku, jego udział w spadku przypada jego zstępnym (dzieciom, wnukom, itd.).
- Jeśli babcia lub dziadek nie dożyli otwarcia spadku i nie mieli zstępnym, ich udział w spadku przypada pozostałym dziadkom w częściach równych
- Jeśli nie żyje małżonek spadkodawcy i jego krewni, spadek przypada pasierbom (dzieciom męża lub żony z poprzedniego związku), ale tylko wówczas, gdy żadne z rodziców pasierba nie dożyło chwili otwarcia spadku
- Jeśli nie ma nikogo z rodziny, spadek przechodzi na gminę ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy lub na Skarb Państwa.

2. Jak wpłynąć na to kto będzie po nas dziedziczył?

Pan Jan mógł zdecydować, kto będzie po nim dziedziczył. Mógł zabezpieczyć swoją partnerkę na wypadek swojej śmierci, ponieważ ustawową kolejność dziedziczenia może zmienić testament pozostawiony przez spadkodawcę.

Najłatwiejszy i dlatego najbardziej popularny, jest testament własnoręczny. Sporządzenie takiego testamentu wymaga spisania go własnoręcznie na papierze (nie można użyć komputera lub maszyny do pisania, nie może też spisać go inna osoba w naszym imieniu). Musi zostać przez nas podpisany i opatrzony datą. Bez tych trzech elementów nasz testament będzie nieważny. Testament możemy oddać notariuszowi na przechowanie. Notariusz, za naszą zgodą, może zamieścić informację o sporządzonym testamencie w Notarialnym Rejestrze Testamentów (NORT). Jeśli schowamy go gdzieś w domu, powinniśmy zawiadomić o tym kogoś z rodziny lub osobę, do której mamy zaufanie. Testament własnoręczny nie wymaga świadków.

Testament notarialny jest sporządzany w obecności notariusza i ma formę aktu notarialnego. Notariusz spisuje naszą wolę, odczytuje nam ją głośno i jeśli testament zgadza się z treścią, podpisujemy się pod dokumentem. Swój podpis składa również notariusz. Za testament notarialny trzeba zapłacić od kilkudziesięciu do stu kilkudziesięciu złotych w zależności, czy zawiera zapisy, polecenia, czy wydziedziczenie.

Uwaga!

Obie opisane powyżej formy testamentu są tak samo ważne i mają taką samą moc sprawczą. Tak samo

ważne będzie dziedziczenie na podstawie testamentu własnoręcznego, jak i notarialnego.

Kolejną formą testamentu, zaliczaną do testamentów zwykłych, jest testament allograficzny. Jest on spisany przez inną osobę niż spadkodawca. Spadkodawca (testator) wyraża swoją wolę ustnie w obecności dwóch pełnoletnich świadków i wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego. Oświadczenie spadkodawcy spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków. Protokół powinien być podpisany przez spadkodawcę, osobę wobec której spadkodawca oświadczył swoją wolę oraz przez świadków. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to w nim zaznaczyć ze wskazaniem przyczyny braku podpisu. Testament przybiera zatem formę protokołu, w którym zamieszcza się datę jego sporządzenia. Osoby głuche lub nieme nie mogą rozrzucić swoim majątkiem na wypadek śmierci w formie testamentu alograficznego.

Prawo przewiduje też dziedziczenie na podstawie testamentu szczególnego sporządzanego w przypadku wyjątkowych wydarzeń. Jeśli istnieje obawa rychłej śmierci lub jeśli nie można zachować zwykłej formy testamentu, spadkodawca może wyrazić ostatnią wolę ustnie w obecności co najmniej trzech świadków. Kodeks cywilny przewiduje dwa sposoby ustalenia treści testamentu ustnego, a mianowicie pisemny i sądowy. Pismo stwierdzające treść testamentu ustnego może zostać sporządzone przez jednego ze świadków albo osobę trzecią i powinno zostać podpisane przez spadkodawcę oraz co najmniej dwóch świadków testamentu ustnego. Pismo nie może zostać

sporządzone po upływie roku od dnia złożenia ustnego oświadczenia ostatniej woli przez spadkodawcę.

Jeśli treść testamentu ustnego nie została spisana, można ją potwierdzić w sądzie w ciągu sześciu miesięcy od śmierci testatora. Świadkowie muszą wtedy złożyć zgodne zeznania.

Testament szczególny jest ważny przez sześć miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego np. od ustania obawy rychłej śmierci, chyba że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu. Bieg powyższego terminu ulega zawieszeniu przez czas, w ciągu którego spadkodawca nie ma możliwości sporządzenia testamentu zwykłego. Po upływie terminu, spadkodawca chcący rozrządzić swoim majątkiem na wypadek śmierci powinien sporządzić testament zwykły.

Ważne!

Testament zawsze można zmienić. Obowiązujący jest zawsze ten z ostatnią datą. Jeśli wcześniej spisaliśmy testament notarialny, ale zmieniliśmy zdanie, co do jego treści i spisujemy kolejny własnoręcznie, jako aktualna wola zmarłego liczyć się będzie dokument z późniejszą datą.

Za pomocą testamentu zwykłego nie możemy przekazać poszczególnych składników majątku wybranym osobom. Nawet jeśli wskażemy w testamencie, że chcemy, aby mieszkanie dziedziczyła po nas córka, a działkę nad morzem i samochód syn, to i tak spadkobiercy nabędą wspólnie wszystkie składniki majątku, a udział w spadku będzie określony w formie ułamka.

Na szczęście pojawił się w przepisach tzw. zapis windykacyjny, który umożliwia podział majątku według

naszej woli. W testamencie sporządzonym w formie aktu notarialnego spadkodawca może postanowić, że konkretna osoba nabywa konkretny przedmiot z chwilą otwarcia spadku, czyli śmiercią spadkodawcy. Przedmiotem zapisu windykacyjnego mogą być rzeczy: samochód, zbiór książek, kolekcja obrazów oraz nieruchomości: mieszkanie, dom, działka, ale też gospodarstwo rolne lub przedsiębiorstwo. Zapis może dotyczyć nie tylko osób z najbliższej rodziny, ale również niespokrewnionych. Przedmiot zapisu zostaje wyłączony z masy spadkowej, a pozostała część spadku nie uwzględniona w zapisie, będzie podlegała normalnemu podziałowi w ramach dziedziczenia. Osoba uwzględniona w zapisie może dalej uczestniczyć w podziale pozostałego majątku zmarłego, a jej udziały w dziedziczeniu nie są w żaden sposób ograniczone.

3. W sądzie lub u notariusza - jak uregulować sprawę spadkową?

Dokumentem, który przedstawił pani Basi syn pana Jana było postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku. To właśnie na podstawie tego dokumentu nabył on prawa do majątku ojca.

Niezależnie czy dziedziczymy z ustawy, czy na podstawie testamentu musimy potwierdzić swoje prawo do spadku.

Mamy dwie drogi:

- sądową,
- notarialną.

Aby potwierdzić dziedziczenie w sądzie należy złożyć pisemny wniosek o stwierdzenie nabycia spadku w sądzie rejonowym właściwym dla ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy. Wniosek może złożyć jeden ze spadkobierców, innych wymieniając jako uczestników postępowania. Wniosek powinien zawierać dane wnioskodawcy oraz uczestników oraz adresy zamieszkania. Należy dołączyć wymagane dokumenty: akt zgonu spadkodawcy oraz akty urodzenia lub akty małżeństwa, z których wynika zmiana nazwiska (dla córek, wnuczek itd.). Potem trzeba poczekać, aż sąd prześle nam wezwanie na rozprawę. Może to trwać do kilku miesięcy.

W czasie rozprawy sąd bada, czy spadkodawca pozostawił testament oraz kto będzie dziedziczył. Jeśli jest kilku spadkobierców, spadek jest dzielony w częściach ułamkowych. Po zbadaniu dokumentów sąd wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku.

Od marca 2009 r. mamy możliwość potwierdzenia dziedziczenia u notariusza. Dzięki temu podczas jednej wizyty możemy potwierdzić prawo do spadku. Akt poświadczenia dziedziczenia może sporządzić każdy notariusz bez względu na miejsce zamieszkania spadkodawcy. Potwierdzenie może nastąpić na podstawie ustawy lub testamentu. Spadkobiercy nie muszą składać żadnych wniosków czy pism procesowych. Warunkiem jest, aby zgodnie stawili się wszyscy, którzy są brani pod uwagę jako spadkobiercy wraz z dokumentami (takimi, jak w przypadku potwierdzania dziedziczenia w sądzie). Nie może też być sporów między nimi, co do udziału w ułamkowej części spadku. Na podstawie zgodnych oświadczeń spadkobierców o przyjęciu lub odrzuceniu spadku notariusz sporządza protokół. Protokół jest podstawą do sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia, który jest rejestrowany elektronicznie. Nabiera on mocy prawnej równorzędnej sądowemu postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku.

Ważne!

Notarialne poświadczenie dziedziczenia może nastąpić wyłącznie dla spadków otwartych po 1 lipca 1984 roku (otwarcie spadku następuje z chwilą śmierci spadkodawcy).

4. Ci zrobić gdy dziedziczymy po cudzoziemcu?

W przypadku dziedziczenia majątku po cudzoziemcu decyduje prawo obowiązujące w kraju jego pochodzenia (obywatelstwa) z chwili jego śmierci. Obywatele polscy mogą zwrócić się o pomoc w sprawie spadkowej do konsulatu lub placówki dyplomatycznej danego kraju. Jednak na własną rękę musimy ustalić majątek spadkowy, a poszukiwanie go za granicą może być

bardzo kosztowne. Dlatego zanim podejmiemy decyzję o dziedziczeniu majątku po zmarłym za granicą spadkodawcy, powinniśmy starać się ocenić, czy koszty poszukiwań oraz postępowania spadkowego nie przekroczą dziedziczonego majątku. Może się bowiem dodatkowo okazać, że majątek jest obciążony długiem.

Jeśli zdecydujemy się przeprowadzić postępowanie spadkowe w zagranicznym sądzie i tam uzyskamy potwierdzenie dziedziczenia, musimy dodatkowo uzyskać potwierdzenie dziedziczenia przez sąd naszego kraju. Jest to konieczne, aby realizować swoje prawa spadkowe w Polsce. To samo dotyczy podatku od odziedziczonego majątku. Nawet jeśli podatek został zapłacony za granicą, będziemy musieli zgłosić się do naszego urzędu skarbowego i złożyć stosowne oświadczenie. Na szczęście obowiązują te same ulgi 1 zwolnienia, które mają zastosowanie w przypadku dziedziczenia polskich spadków.

5. Opłaty, ile to kosztuje?

Każda czynność, jaką podejmujemy w sądzie lub u notariusza wymaga opłat.

Maksymalne stawki notarialne dla wybranych czynności wynoszą:

1. Sporządzenie testamentu - 50 zł + VAT
2. Sporządzenie testamentu zawierającego zapis, polecenie lub pozbawienie uprawnionego prawa do zachowku - 150 zł + VAT,
3. Sporządzenie testamentu zawierającego zapis windykacyjny - 200 zł + VAT
4. Odwołanie testamentu - 30 zł + VAT,
5. Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku - 50 zł + VAT,
6. Sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia testamentowego z zapisem windykacyjnym - 100 zł + VAT,
7. Sporządzenie protokołu dziedziczenia - 100 zł + VAT,
8. Sporządzenie protokołu otwarcia i ogłoszenia testamentu - 50 zł + VAT.

W sądzie:

Opłatę stałą w kwocie 50 złotych pobiera się od wniosku o:

1. Stwierdzenie nabycia spadku,
2. Zabezpieczenie spadku,
3. Sporządzenie spisu inwentarza,
4. Odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

W sprawach o prawa majątkowe (m.in. o zachowek) pobiera się opłatę stosunkową, która wynosi 5% wartości

przedmiotu sporu lub przedmiotu zaskarżenia, jednak nie mniej niż 30 zł i nie więcej niż 100 000 zł.

Kiedy już potwierdzimy swoje prawo do spadku, musimy zgłosić ten fakt właściwemu urzędowi skarbowemu oraz wypełnić odpowiedni formularz. Urząd sam wyliczy należny nam podatek według obowiązującej skali. Generalnie, właściwy jest urząd skarbowy, na terenie którego znajduje się dziedziczona nieruchomości. Jeśli nieruchomości jest więcej i są położone w obrębach różnych urzędów skarbowych, wtedy właściwe jest ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy lub miejsce zamieszkania nabywcy. Od początku 2007 roku obowiązuje w przepisach zwolnienie od podatku od spadków i darowizn dla małżonka, zstępnych (dzieci, wnuki itd.), wstępnych (rodziców, dziadków itd.), pasierba, rodzeństwo, ojczyma i macochy.

Uwaga!

Osoby wymienione będą podlegać zwolnieniu od podatku od spadku tylko wtedy, gdy zgłoszą fakt dziedziczenia właściwemu urzędowi skarbowemu w ciągu pół roku od uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku.

Dla każdej grupy podatkowej jest określona kwota wolna od podatku. I tak:

1. Dla I grupy (rodzice, dzieci, dziadkowie, rodzeństwo, ale też teściowie, synowa i zięć) kwota wolna, to 9 637 zł.
2. Dla II grupy (to dalsza rodzina, m.in. ciotki i wujowie) kwota wolna, to 7 276 zł.
3. Dla III grupy (osoby niespokrewnione oraz członkowie dalszej rodziny nienależący do II grupy) kwota wolna, to 4 902 zł.

Ustawa o podatku od spadków i darowizn przewiduje ulgę na nabycie mieszkania lub domu. Ma ona zastosowanie w przypadku nabycia:

- w drodze dziedziczenia (spadku), zapisu, dalszego zapisu, polecenia testamentowego, darowizny lub polecenia darczyńcy przez osoby zaliczane do I grupy podatkowej,
- w drodze dziedziczenia, zapisu, dalszego zapisu lub polecenia testamentowego przez osoby zaliczane do II grupy podatkowej,
- w drodze dziedziczenia, zapisu, dalszego zapisu lub polecenia testamentowego przez osoby zaliczane do III grupy podatkowej, które sprawowały opiekę nad wymagającym takiej opieki spadkodawcą, na podstawie pisemnej umowy z podpisem notarialnie poświadczonym, przez co najmniej dwa lata od dnia poświadczenia podpisów przez notariusza.

Ulgą polega na niewliczaniu do podstawy opodatkowania czystej wartości budynku lub lokalu do łącznej wysokości nieprzekraczającej 110 m² ich powierzchni użytkowej. W przypadku nabycia części (udziału) budynku mieszkalnego lub lokalu albo udziału w spółdzielczym prawie do budynku mieszkalnego lub lokalu ulga przysługuje stosownie do wielkości udziału.

Aby jednak skorzystać z tej ulgi, należy spełnić kilka warunków. Przede wszystkim nabywca nie może być właścicielem innego budynku mieszkalnego lub lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość, nie może posiadać spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu lub spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu oraz nie może być najemcą lokalu mieszkalnego, a jeśli jest, powinien rozwiązać umowę najmu w ciągu 6 miesięcy od złożenia zeznania podatkowego. Drugi

ważny warunek, to konieczność zamieszkiwania w nabytym lokalu przez 5 lat.

6. Co zrobić, gdy możemy odziedziczyć długi spadkowe?

Od 18 października 2015 r. obowiązują nowe zasady chroniące spadkobierców przed dziedziczeniem długów spadkowych.

Zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego obowiązującymi przed dniem 18 października 2015r., aby nie odziedziczyć długów po naszym spadkodawcy, który zmarł przed tą datą, musieliśmy składać stosowne oświadczenie: o odrzuceniu spadku (nie dziedziczyliśmy wtedy ani majątku, ani długów) lub o przyjęciu go z dobrodziejstwem inwentarza (spłacaliśmy długi tylko do wysokości odziedziczonego po spadkodawcy majątku). Oświadczenie należało złożyć w ciągu pół roku od dowiedzenia się o tytule swojego powołania do dziedziczenia.

Brak złożenia w terminie 6 miesięcy od dowiedzenia się o swoim prawie do spadku oświadczenia o odrzuceniu lub o przyjęciu spadku z tzw. „dobrodziejstwem inwentarza” powodował, że dziedziczyliśmy wszystko bez ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe tzw. proste przyjęcie spadku.

Dotrzymanie tego półrocznego terminu często sprawiało dużo problemów. Nie wszyscy spadkobiercy zdawali sobie sprawę, że powinni złożyć stosowne oświadczenie. Zdarzało się, że nie utrzymywaliśmy z naszym spadkodawcą żadnych kontaktów lub rodzina nie zawiadomiła o tym, że sami już odrzucili spadek i teraz my powinniśmy to zrobić. A oświadczenie było konieczne, ponieważ spadkodawca pozostawił same długi.

Aby chronić spadkobierców od dziedziczenia długów spadkowych, zostały wprowadzone nowe zasady dziedziczenia. Według nich brak złożenia oświadczenia w ciągu pół roku od dowiedzenia się o tytule do dziedziczenia jest równoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Taka forma przyjęcia spadku eliminuje dziedziczenie długów spadkowych ponad pozostawiony przez spadkodawcę majątek - nie spłacamy tych długów z własnego majątku, a jedynie do wysokości odziedziczonego majątku.

Jeśli pomimo to chcemy odrzucić spadek po spadkodawcy, ponieważ pozostawił on wyłącznie długi to w dalszym ciągu, tak jak dotychczas, możemy to zrobić w okresie pół roku. W tym czasie składamy w sądzie lub przed notariuszem stosowne oświadczenie. Od chwili złożenia oświadczenia będziemy traktowani, jakbyśmy „nie dożyli otwarcia spadku”, więc do dziedziczenia wejdą kolejni spadkobiercy, którzy też powinni odrzucić spadek.

Jeśli nasz spadkodawca nie pozostawił żadnych długów tylko majątek i nie zależy nam na ustawowym przyjęciu spadku z dobrodziejstwem inwentarza możemy w ciągu pół roku złożyć oświadczenie o przyjęciu spadku wprost. Oświadczenie składamy w sądzie rejonowym właściwym dla miejsca zamieszkania spadkodawcy lub przed notariuszem.

Ważne!

Nowe zasady dziedziczenia obowiązujące od 18 października 2015 r. mają zastosowanie do spadków otwartych z tą lub późniejszą datą. Dla spadków otwartych przed tą datą obowiązują poprzednie zasady dziedziczenia.

Nowelizacja ustawy wprowadza też nowe zasady ustalania stanu majątku spadkowego. Do tej pory robił to komornik i było to dość kosztowne, ponieważ często korzystał z opinii rzeczoznawcy majątkowego.

Teraz każdy spadkobierca może sam złożyć w sądzie lub u notariusza wykaz inwentarza wg. wzoru ustalonego przez ministra sprawiedliwości (dostępny na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości w dziale: Formularze). Wierzyciele spadkodawcy mogą weryfikować zawarte w nim informacje. Jeśli spis nie zostanie przez nich zakwestionowany unikniemy ponoszenia dodatkowych kosztów.

Znowelizowane przepisy mają nas ochronić nas przed spłacaniem długów z własnej kieszeni, ale dalej informacja o tym, czy spadek, który otrzymaliśmy jest zadłużony, czy nie pozostaje istotna.

Jak więc szukać długów? Czasami można się o tym dowiedzieć jeszcze za życia spadkodawcy. Jeśli mieliśmy z nim dobre kontakty, znaliśmy jego sytuację finansową, możemy przypuszczać czego się spodziewać w spadku.

Nasz spadkodawca często ukrywa, że ma jakieś zobowiązania i wtedy po jego śmierci powinniśmy przejrzeć dokładnie pozostawione przez niego dokumenty. To wśród nich mogą znaleźć się umowy kredytowe lub pożyczki, wezwania do zapłaty od wierzycieli lub sądowe nakazy zapłaty.

Aby ustalić majątek spadkowy możemy też wystąpić z wnioskiem o dokonanie spisu inwentarza do sądu. Spisu dokona komornik, który ustali czynną i bierną wartość padku. Spis dokonany przez komornika wiąże się z

dodatkowymi opłatami. O dokonanie spisu może wystąpić również wierzyciel, jeśli zakwestionuje wykaz, który sami sporządziliśmy.

Podstawa prawna: Ustawa Kodeks cywilny Dz.U.2014.121 tj. z późniejszymi zmianami - art.1031 § 2, art. 1032, art. 1034¹ § 2; dodano: art. 1031¹ 1031⁴ oraz uchylono art. 1016.

7. Jak pozbawić kogoś spadku?

Sporządzając testament, w którym zapisujemy swój majątek wybranej osobie decydujemy, kto będzie po nas dziedziczył, a nasza wola zawarta w testamencie wyłącza porządek dziedziczenia przewidziany w ustawie. Odsuwamy w ten sposób naszych spadkobierców ustawowych od dziedziczenia. Niektórzy spadkobiercy ustawowi pominięci w testamencie będą mieli jeszcze prawo do tzw. zachowku od tego, komu przypadnie spadek, ale pod warunkiem, że nie zostaną wydziedziczeni.

Spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnych (dzieci, wnuki), małżonka i rodziców prawa do zachowku, czyli ich wydziedziczyć tylko z ważnych powodów.

Może to nastąpić, jeśli bliska osoba:

- wbrew jego woli stale postępuje w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego, np. syn nadużywa alkoholu czy narkotyków, mimo że rodzice namawiają go na podjęcie leczenia,
- dopuściła się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu, wolności, albo rażącej obrazy czci, np. syn awanturuje się, znęca nad matką lub ojcem (psychicznie bądź fizycznie),\
- stale nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych, np. nie pomaga finansowo, mimo że wie, iż rodzice żyją w niedostatku, nie zapewnia opieki w chorobie.

Przyczyna wydziedziczenia powinna wynikać z treści testamentu, czyli należy opisać, jakie zachowanie spowodowało wydziedziczenie. Jeśli spadkodawca ostatecznie przebaczył uprawnionemu do zachowku, nie może go wydziedziczyć.

8. Czym jest zachówek?

Zachówek jest roszczeniem w stosunku do spadkobiercy dziedziczącego na podstawie testamentu, o zapłatę konkretnej kwoty. Osobami uprawnionymi do zachowku są: dzieci, wnuki, małżonek i rodzice, jeśli byliby powołani do spadku z ustawy. Wysokość zachowku to 1/2 wartości udziału spadkowego, który przypadłby występującej o niego osobie przy dziedziczeniu ustawowym oraz 2/3, jeśli jest to osoba małoletnia lub trwale niezdolna do pracy.

Zachówek ma formę pieniężną. Na jego wysokość mają wpływ uczynione przez spadkodawcę darowizny (oraz od niedawna zapisy windykacyjne). Mogą zwiększać lub zmniejszać wartość zachowku. Zwiększenie zachowku następuje, jeśli spadkodawca dokonał za swojego życia darowizn na rzecz spadkobierców i osób uprawnionych do zachowku. Wartość darowizny dolicza się do spadku zwiększając jego wartość i to bez znaczenia kiedy zostały dokonane. Jeśli jednak darowizna została przekazana na rzecz osoby nie będącej spadkobiercą lub osobą uprawnioną do zachowku, nie jest doliczana do spadku, ale tylko wtedy, gdy została dokonana więcej niż 10 lat przed śmiercią spadkodawcy. Jeśli darowiznę otrzymała osoba uprawniona do zachowku, wtedy wartość zachowku zostanie pomniejszona o wartość darowizny.

Do zachowku nie są uprawnione:

- osoby uznane za niegodne,
- osoby, które zrzekły się dziedziczenia lub odrzuciły spadek przysługujący im z mocy ustawy,

- małżonek odsunięty od dziedziczenia w związku ze złożonym pozwem o rozwód lub separację z jego winy (pozew musi być uzasadniony),\
- osoby wydziedziczone przez spadkodawcę.

Ważne!

Wypłaty zachowku możemy żądać w ciągu pięciu lat od ogłoszenia testamentu, a jeśli jest to roszczenie przeciwko osobie zobowiązanej do uzupełnienia zachowku z tytułu otrzymanych od spadkodawcy darowizn lub zapisów windykacyjnych, w ciągu pięciu lat od otwarcia spadku, czyli śmierci spadkodawcy.

9. Co oznacza pojęcie „osoba niegodna dziedziczenia”?

Uznanie za niegodnego dziedziczenia może być dokonane wyłącznie przez sąd i tylko w przypadkach, kiedy spadkobierca:

- dopuścił się umyślnie ciężkiego przestępstwa przeciw spadkodawcy,
- podstępem lub groźbą nakłonił spadkodawcę do sporządzenia lub odwołania testamentu albo w taki sam sposób przeszkodził mu w dokonaniu jednej z powyższych czynności;
- umyślnie ukrył lub zniszczył testament spadkodawcy, podrobił lub przerobił jego testament albo świadomie skorzystał z testamentu przez kogoś podrobionego lub przerobionego.

Spadkobierca wyłączony z dziedziczenia z powodu uznania za niegodnego dziedziczenia jest traktowany w taki sposób, jak gdyby nie dożył otwarcia spadku. Po zmarłym spadkodawcy będą dziedziczyć osoby uprawnione do dziedziczenia po osobie uznanej za niegodną dziedziczenia.

Przykład:

Syn spadkodawcy został uznany za niegodnego dziedziczenia. Po spadkodawcy będą więc dziedziczyć: żona i dzieci osoby uznanej za niegodną, a w przypadku ich braku, inni spadkobiercy.

10. Wypłata pieniędzy z konta po czyjejś śmierci

Jeśli nasz spadkodawca nie pozostawił żadnego majątku oprócz pieniędzy na koncie w banku, nie możemy ich wypłacić dopóki nie zakończy się postępowanie spadkowe. Możemy tego uniknąć jeśli zmarły pozostawi na piśmie w banku dyspozycję na wypadek śmierci. Wtedy środki zgromadzone na koncie zostają wypłacone osobie określonej w dyspozycji. Osoba wymieniona przez spadkodawcę, jako uprawniona do wypłacenia pieniędzy na wypadek śmierci ma pierwszeństwo przed spadkobiercami. Jednak krąg osób, których ta dyspozycja dotyczy jest ograniczony. Są to: małżonek, rodzice, dziadkowie, pradziadkowie, dzieci, wnuki, prawnuki oraz rodzeństwo, również przyrodnie. Ograniczona jest też kwota, którą możemy wypłacić. Jest to dwudziestokrotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw, czyli obecnie ok.

70 tys. zł.

Coraz popularniejsze jest tzw. pełnomocnictwo do rachunku. Pozwala ono pełnomocnikowi dokonywać operacji w banku bez konieczności fatygowania jego właściciela. Należy jednak pamiętać, że pełnomocnictwo wygasa z chwilą śmierci posiadacza rachunku. Nie mamy więc żadnych uprawnień do pobrania pieniędzy z konta właściciela rachunku po jego śmierci. Jeśli tak zrobimy, a okaże się, że nie jesteśmy w kręgu spadkobierców, będziemy zmuszeni oddać wypłacone pieniądze.

11. Jak dzielić spadek?

W wyniku postępowania spadkowego możemy stać się jednym ze spadkobierców powołanych do dziedziczenia majątku wraz z innymi. Jeśli nasz spadkodawca nie pozostawił testamentu w postaci notarialnego zapisu windykacyjnego (patrz 1.2. Zapis windykacyjny), w którym zapisał poszczególne składniki majątku wybranym osobom, stajemy się spadkobiercami w częściach ułamkowych. W związku z tym nie możemy samodzielnie rozporządzać żadnym ze składników odziedziczonego majątku. Taka sytuacja często powoduje konflikty rodzinne, ponieważ nie wiadomo kto powinien być za ten majątek odpowiedzialny.

Aby znieść współwłasność majątku spadkowego należy dokonać działu spadku w taki sposób, aby każdy ze spadkobierców stał się wyłącznym właścicielem poszczególnych przedmiotów i praw należących do spadku. W tym celu należy określić wartość całego majątku, który będzie podlegał podziałowi. Sprawa wydaje się prosta, jeśli wśród spadkobierców nie ma konfliktów i są w stanie w sposób umowny podzielić pomiędzy siebie dziedziczone przedmioty ruchome np. obrazy, meble, pamiątki rodzinne, książki itp.

Jeśli spadkobiercy są we współwłasności nieruchomości, dział musi być dokonany przed notariuszem lub w sądzie. Przed notariuszem stawiają się wszyscy spadkobiercy i zgodnie oświadczają, w jaki sposób dokonują działu spadku. Np. jeden z nich staje się właścicielem całości nieruchomości, ale pozostali zostaną przez niego spłaceni zgodnie z wartością swoich udziałów, po cenie uzgodnionej wspólnie.

Uwaga!

Jeśli w skład spadku wchodzi nieruchomość umowa o dział spadku musi być zawarta w formie aktu notarialnego.

Jeżeli spadkobiercy nie mogą porozumieć się, co do podziału, sprawa musi odbyć się w sądzie. Wniosek o dział spadku powinien być złożony w sądzie rejonowym właściwym dla ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy lub położenia majątku spadkowego. Wnioskodawca, którym może być każdy ze spadkobierców, wymienia wszystkie składniki majątku podlegające podziałowi wraz z określeniem ich wartości. Określa też, w jaki sposób ma zostać dokonany podział. Np. do dziedziczenia jest powołanych tylko dwóch spadkobierców. Jeden z nich występuje do sądu, aby odziedziczone mieszkanie w całości stało się własnością drugiego spadkobiercy, ale w związku z tym żąda spłaty z połowy wartości tej nieruchomości odpowiadającej jej rynkowej wartości.

Sąd w trakcie postępowania ustali skład i wartość spadku oraz wyda postanowienie co każda z osób dziedziczących powinna otrzymać. Jeśli niemożliwe będzie doprowadzenie do działu poprzez wyznaczenie jednego właściciela całego majątku przy spłacie pozostałych, sąd może nakazać sprzedaż majątku i podział środków uzyskanych ze sprzedaży pomiędzy spadkobierców. Takie rozwiązanie bywa najmniej korzystne, ponieważ poszczególne składniki majątku spadkowego są sprzedawane poniżej ich wartości, a ponadto obciążone kosztami komorniczymi.

12. Możesz to zrobić sam - wzory pism

Uwaga!

Prezentowane wzory są tylko przykładowe. Pamiętajmy, że testament własnoręczny nie może zostać spisany na komputerze ani na maszynie do pisania. Testament taki będzie bezwzględnie nieważny.

WZÓR TESTAMENTU WŁASNORĘCZNEGO

Starachowice, (dzień, miesiąc, rok)

TESTAMENT

Ja, niżej podpisana, (imię i nazwisko) z domu (nazwisko rodowe), córka (imiona rodziców), urodzona w dniu 10.10.1955 r. w Warszawie, świadoma podejmowanej decyzji, bez jakiegokolwiek przymusu, oświadczam, iż powołuję do spadku po mnie:

(tu należy określić kogo i w jakiej części powołujemy do dziedziczenia)

(podpis spadkodawcy)

WZÓR TESTAMENTU WŁASNORĘCZNEGO

Starachowice, (dzień, miesiąc, rok)

TESTAMENT

Ja, niżej podpisany, (imię i nazwisko), syn (imiona rodziców), urodzony w dniu (data urodzenia) w (miejsce urodzenia), oświadczam, iż:

(tu należy określić kogo powołujemy do spadku i jednocześnie można wydziedziczyć spadkobiercę podając podstawę wydziedziczenia)

Taka jest ostatnia moja wola, którą w pełni świadomie wyrażam.

(podpis spadkodawcy)

WZÓR WNIOSKU O STWIERDZENIE NABYCIA SPADKU

Starachowice, dnia.....r.

Sąd Rejonowy w Starachowicach I Wydział Cywilny

Wnioskodawca

(imię, nazwisko) adres

Uczestnicy:

(imię, nazwisko) adres

(imię, nazwisko) adres

Wniosek o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie ustawy

Wnoszę o:

1. Stwierdzenie, iż spadek po (imię, nazwisko), zmarłym w (miejscowość) w dniu (dzień, miesiąc, rok)., zamieszkałym w (adres ostatniego miejsca pobytu), nabyli na podstawie ustawy: (tu należy wymienić wszystkich uczestników postępowania).
2. Stwierdzenie, że wnioskodawca i uczestnicy ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Uzasadnienie

W dniu (data zgonu) zmarł (imię i nazwisko spadkodawcy), ostatnio zamieszkały w (adres: miejscowość, ulica, nr domu).

Dowód:

odpis skrócony aktu zgonu (imię, nazwisko)

Spadkobiercami są następujące osoby:

(tu należy określić, kto staje się spadkobiercą ustawowym)

Dowód:

(odpis skrócony aktu małżeństwa, jeśli spadkodawca w chwili śmierci był żonaty; odpisy skrócone aktów urodzenia dzieci, jeśli posiadał dzieci)

Wobec powyższego wniosek o stwierdzenie nabycia spadku jest uzasadniony.

(Uwaga! Podpis wniosku musi być własnoręczny.)

Załączniki:

1. Odpis skrócony aktu zgonu (imię, nazwisko),
2. Odpis skrócony aktu małżeństwa (imię, nazwisko),
3. Odpisy skrócone aktów urodzenia (wymienić dziedziczące dzieci),
4. Odpis wniosku z załącznikami,
5. Dowód uiszczenia opłaty sądowej.

Opłata: 50 zł

Do wniosku należy dołączyć taką liczbę jego odpisów, jaka odpowiada liczbie uczestników postępowania oraz oryginały odpisów skróconych aktów stanu cywilnego (do odpisów wniosku dołączyć należy komplet ich kserokopii).

Wniosek podlega stałej opłacie 50 zł. Można ją uiścić poprzez zakup znaków opłaty sądowej i naklejenie na wniosek lub zapłatę w kasie sądu. Opłaty można także dokonać przelewem bankowym lub przekazem pocztowym.

Podstawa prawna:

1. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 roku Kodeks cywilny (Dz.U.2014.121 t.j. ze zm.).
2. Ustawa z dnia 28 lipca 1983 roku o podatku od spadków i darowizn (tekst jednolity Dz.U.2015.86 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U.2014.1025).
4. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 czerwca 2004 roku w sprawie maksymalnych stawek taksy notarialnej (Dz.U.2013.237 t.j ze zm.).